

نهیست علمی امام صادق (علیه السلام)

حجت الاسلام علی رهبر

سر دبیر و عضو هیئت تحریریه فصلنامه

چکیده:

نبی خاتم (ص) تا امام عصر (ع) پاسخگوی نیاز های جامعه ما تا عصر ظهور منجی حضرت حجه بن الحسن هست ؟

۵- فقهای شیعه در استخراج و استنباط بایدها و نبایدها شرع مقدس چگونه از آیات و روایات بهره می برند ؟

پاسخ گویی به پرسش ها :

۱- ج : شیعه ، اهل سنت واقعی

دکتر محمد تیجانی (عالم معروف تونس) که تشیع را بعد از کاوش و کنکاش فراوان برگزید، اهل سنت واقعی را (شیعه ها) می داند زیرا فرمان های پیامبر خاتم (ص) را در یک جا پذیرفته اند و می توان آنها را اهل سنت واقعی رسول اکرم (ص) نامید ، چه کسی جرات دارد که ادعا کند آگاهتر از اهل البیت (ع) به سنت رسول خدا (ص) وجود دارد ؟ همانان که آیه تطهیر و ده ها آیه دیگر در شأن آنها است و برادران اهل سنت ، مقام علمی و زهد و پارسایی آنها را پذیرفته اند. با مثالی مطلب را روشن تر می کنیم . اگر خبرنگاران بخواهند از تصمیمات

بیست و پنجم سوال سالگشت شهادت حضرت امام جعفر صادق (ع) است و در ایام مهر ماه ، ماه آغازین سال تحصیلی و فصل گشایش مدارس حوزه های علمیه و مراکز دانشگاهی هستیم که با این گشایش ، نهضتی علمی جلوه گر می شود . بر این اساس ما به نهضت علمی رئیس مذهب جعفری امام صادق (ع) پرداخته ایم و این پردازش را با طرح سوالاتی که پاسخ می دهیم به منظر خوانندگان ارائه می نمایم .

۱- چرا حضرت امام جعفر صادق (ع) را رئیس مذهب شیعه می نامند ؟

۲- برخورد ها ، تصمیمات و موضع گیری های گوناگون پیشوایان عصمت (ع) تابع چه حکمتی است ؟

۳- علت فزونی روایت های امام باقر (ع) و امام صادق (ع) به نسبت سایر ائمه اطهار چیست ؟

۴- آیا روایت های حضرات معصومین از

■ ج- ۲: حکمت تصمیمات و موضع گیری های گوناگون ائمه اطهار (ع):

امت اسلامی مانند پیکره آدمی است که در سانحه ای آسیب دیده است، گاهی تنفس نیاز دارد و گاه خون و وقت دیگر غذا و یک زمان هم خواب و گاهی تحرک. امام علی (ع) به دنبال فرمان حضرت رسول (ص) به پیکار با معاویه و تقابل با اندیشه و پیکار براندازی اسلام می روند و به دنبال تعصب جاهلانه برخی از همراهان، آتش بس را می پذیرند و دو جنگ دیگر هم که ناکثان عهد شکن بودند و نهروانی های جامد و فتنه گر، مقابل امام می ایستند که حضرت، فتنه آنها را خاموش می سازد. در عین حال به تعبیر مسعودی بیش از ۴۸۰ سخنرانی از آن حضرت صادر شده و می دانید که در نهج البلاغه نیمی از این میزان آورده شده است. امام مجتبی (ع) نیز به دنبال همان فرمان رسول خدا (ص) و فتنه انگیزی شامیان و انقضای مدت آتش بس و بعد از شهادت پدر، حدود ۱۲ هزار نفر را برای مقابله با معاویه فراهم می کنند که ۸ هزار نفر دنیا طلب شبانگاه به سپاه ظلم ملحق و بقیه پراکنده می شوند و آن امام یکه و تنها، مصلحتاً قرار داد آتش بس را با مفادی که عزت آمیز بود، امضاء می کنند.

عهد حضرت سید الشهداء هم عصر مقاومت برای بیعت نکردن بایزید است و فشار دشمن برای بیعت و دعوت کوفیان و وجود تفاوت ظاهری میان برخورد های معاویه و یزید و آماده شدن امت برای شناخت عمق هدف براندازی اسلام از سوی آل ابی سفیان و سرانجام شهادت حضرت به همراه یاران بی بدیل.

از امام مجتبی (ع) و امام حسین (ع) خطاب و نامه و سخنان قصار فراوان نقل شده است که در مجموعه و موسوعه ها بعضاً به چاپ رسیده است. بعد از شهادت سید الشهداء تا دو سال دیگر حادثه های تخریب کعبه و یورش به

هیئت وزراء و رئیس جمهور در جلسه ای سر بسته آگاه بشوند، از کسانی جویا می شوند که بیرون جلسه اند یا آنان که داخل جلسه حضور داشته اند؟

کسی مانند علی بن ابیطالب (ع) که از دوران طفولیت در دامن رسول الله (ص) رشد یافته و برادر اخوتی و پسر عمو و داماد او و رازبان سینه سینایی رسول سرمد است، به ما گفته است که چنین وضو بگیرید و چنان نماز بخوانید و چنین و چنان سهم خمس و زکات را پرداخت کنید.

هر امامی از شیعیان که احساس شهادت می نمود، همه ودیعه های امامت و راز های سر به مهر را به امام بعدی منتقل می کرد و سنت امروز شیعه همان سنت رسول خدا است. هر امامی که بعد از امام علی بن ابیطالب، زمام امامت را به کف می گرفت، به فراخور کشش و نیاز مردم زمانه خود، احکام خدایی را بیان می فرمود تا نوبت به امام باقر و امام صادق (علیهما السلام) رسید.

در این دو عصر بهم متصل، رخدادهایی اتفاق افتاد که متون خارج از حوزه اسلام، ترجمه شد، مسلک های کلامی و مذهب های فقهی نضج یافت. فعالیت های شبه عرفانی در قالب تحرکات صوفیان، آغاز شد و لازم بود که عمده فرصت این دو امام صرف گسترش بخشیدن به مذهب شیعه شود.

گر چه عصر امام صادق (ع) تفاوت های ظریفی با زمان پدر بزرگوارشان دارد و آنچه در عصر امام محمد باقر (ع) شروع شد در زمانه امام صادق (ع) اوج یافت. از این رو است که امام صادق (ع) را رئیس مذهب شیعه می دانند و اگر بخواهیم قاطع بگوییم، رئیس کل مذهب تشیع شخص رسول خدا (ص) است که پیروان بی چون و چرای آن حضرت، تبعیت از امامان را پیشه خود کردند.

مدینه الرسول از سوی یزید بن معاویه ، شکل می گیرد و اختناق وحشتناکی تا پایان عمر امام سجاد (ع) حاکم می شود .

در عصر امامت حضرت ، ایثار و شهادت ، پاسخگوی نیاز اصیل امت نیست بلکه پاسداری از حرمت و پیام عاشورا ، ضرورت اول پاسداری امام سجاد(ع) قرار می گیرد . در عین حال مجموعه معارف آن حضرت در قالب مناجات و دعاها ی صحیفه ، نیاز های زمان های بعدی را پاسخگو است .

عصر دو امام باقر (ع) و امام صادق (ع) عصر شروع نهضت علمی و اوج گیری آن است . با شهادت امام صادق (ع) و بعد با فشار های هارون الرشید و زندانی شدن امام موسی (ع) و انتقال از زندانی به زندان دیگر و فشار های سنگین دیگر ، دست حضرت برای قیام بسته شد و اصولا یاورانی که چونان بدریان و عاشورائیان باشند، پشتیبان آن حضرت نبودند ، اگر هم بودند امام ، مصلحت را در نبرد نمی دیدند

مامون با سیاست استثنائی خود امام رضا (ع) را به طوس کشانید که باز به دلیل فراهم شدن زمینه ، مناظره های علمی ، کلمات و تفسیرهای حضرت در کتاب های معتبر شیعه آمده است . مامون در نوع خود بی نظیر بود زیرا با اظهار تشیع تیشه برریشه می زد و نهایتا امام را به شهادت رسانید .

عصر های امامان دیگر (امام جواد(ع) ، امام هادی (ع) ، امام حسن عسگری(ع) شباهت فراوان به یکدیگر داشت و لذا برخورد های آنان نیز ، نظیر یکدیگر بود . خلاصه این که هم حاکمان و نیز مردمان گوناگون بودند و نیاز هر دوره به چیزی بود و مساعدت و یاری راست قامتان به ائمه اطهار اندک بود .

می نمودند . هر کدامیک از امامان را که از جایگاه تاریخی خود ، جدا کرده و در جایگاه امام دیگری بگذاریم ، دقیقا مانند همان امام عمل می کرد .

■ ج-۳ : فرصت باقرین (علیهما السلام) برای نهضت علمی :

بر اساس رسالت الهی و خلافت و امامت ائمه (علیهم السلام) ضرورت داشت که آنان از هر فرصتی برای توسعه فرهنگ ناب اسلامی و پاسخ گویی به نیاز توده ها ، استفاده کنند. در عصر در گیری بنی عباس و بنی امیه ، مجال خوبی برای دو امام بزرگ (باقرین (ع) پدید آمد که نا گفته های پیام وحی ، تبیین و تفسیر شود و تربیت شاگردان در این دوران محقق شود. اگر همین مجال برای امام موسی (ع) یا امام هادی (ع) پدید می آمد ، آنان نیز چنین می کردند . تا سال ۲۶۰ هجرت که آغاز امامت مهدی (عج) است. روایات ائمه شیعه به اصول چهار صد گانه رسید و بعد از آن علمای بزرگ شیعه به بررسی انبوه آن روایات می پرداختند و تألیف کتب فقه و اصول و عقاید و تفسیر شدت یافت .

■ ج-۵ و ۴ : روایت های پاسخگو و نقش فقهای امین در تبیین آن :

۱- پیش بینی نیاز گسترده مردم از سوی رسول اکرم(ص) و خلفای آسمانی آن حضرت از علی بن ابیطالب (ع) تا امام مهدی (عج) و القای معارف احادیث و خطب و توفیق ها و نامه ها و دعاها و هشدار های شفاهی و کتبی و صحه گذاشتن ها که در محضر آنان رخ می داده است .

به گونه ای بوده که گاهی امام صادق (ع) یا پیشوایان دیگر، هنگام بیان یک حکم

خداوند نیز به هر کدام از پیشوایان ، حکم مأموریتی ویژه داده بود که براساس آن عمل

هم وجود دارد. و حکم تحریم فساد همه آنان را پوشش می دهد. قواعدی در فقه تشیع وجود دارد که دست فقهاء را برای حل معضلات باز می کند.

نتیجه

ای نسل نوحاسته و ای طلاب و دانشجویان جوان! همان خدایی که جهان و انسان را آفرید، قرآن را نازل نمود و رسول را فرستاد و پاسداران و تفسیرگران وحی را برانگیخت، همان آیات تشریح و تکوین خود را منطبق با نیازها و رازهای تکامل انسان مقرر داشته است.

کدام دانشمند می تواند ادعا کند که انسان و راز حقیقت او را کاملاً شناخته است؟ طرح های جامع زندگی که از سوی اندیشمندان صادر می شود به هیچ وجه قابل اعتماد نیست، الا این که با وحی خدایی مرتبط باشد، نباید نام های لاتین و پرطمطراق بیگانگان و تزهای روان کاوان ما را به خود معطوف کند و از میراث ماندگار و جاودانه و حیانی غافل بمانیم. قال الصادق هاست که ملهم از سرچشمه زلال کتاب ماندگار خداست و تا کنون هیچ اندیشه ای آن را تحت الشعاع خود قرار نداده است. کافی است که فقط یک بار کلمات کوتاه امام علی(ع) در غرر الحکم را بررسی کرده و برآنان که با مکتب ها و اندیشه های معرفتی و اخلاقی آشنا هستند عرضه کنید تا قدر و اندازه این میراث را بدانید به امید رویکرد جدی تر به وحی و آثار وحی و برداشتن گام هایی در جهت صادقی شدن معرفت ها و دانش ها.

والسلام

می فرمودند که کتاب علی (ع)، همان کتاب ودیعه ای که احکام توسط رسول خدا (ص) در آن بیان شده است، را بیاورید که حکم این مورد خاص در آن کتاب است. با اینکه حضرت، حکم را می دانستند اما می خواستند به شاگردان و مردم بفهمانند که همه این احکام به صورت ودیعه ای توسط رسول خدا (ص) بیان شده است. ضمناً ائمه اطهار برخوردار از روایات مستند پیامبر (ص) بودند و نیز ملهم به الهام های گسترده خداوند، گر چه وحی با رحلت رسول خدا(ص) پایان یافت. ماجرای آمدن جبرئیل بعد از رحلت رسول خدا (ص) تا آنگاه که حضرت زهرا(س) زنده بودند و دادن خبر های غیبی تا دامنه قیامت، حساب جدایی دارد اما تفسیر وحی و ملهم بودن سینه های سینایی ائمه (ع) به الهام های تفسیری خدا و راهیابی آنان به بطون و اسرار درونی قرآن کریم و ترکیب آیات با فرمول های خاصی که آنان داشتند و علوم سینه به سینه از پیامبر(ص) تا امام مهدی(ع)، کار را سهل می کند و لازم نیست به بحث انقطاع وحی آسیب وارد شود.

۲- جامعیت قرآن و دانستن فرمول های ترکیبی آیات از سوی ائمه اطهار (ع)

۳- باز بودن باب اجتهاد از سوی فقهای جامع شرایط و رجوع آنها به منابع چهار گانه و این که آنان حجت از سوی امام مهدی (ع) بر مردم هستند، همه نیاز های جامعه را پوشش می دهد و نباید به اشتباه بیفتمیم که علوم و زمانه و مردم که در حال توسعه چشم گیر هستند پس چگونه با روایات گذشته می توان پاسخ این همه نیاز های نوین را ارائه نمود.

مثلاً قایل ، بیماری حسادت داشت و مرتکب قتل برادر شد، امروز هم در قالب های دیگر همین روحیه وجود دارد. در فرعون و نمرود طغیان گری و قوم لوط و ثمود نشر فساد به صورتی بود که صورت های دیگر آن امروز